Ergenlerde Dinî Yaşam, Değerler ve Gelecek Tasarımı

Dr. Şeyma MONİS

Eski Yeni

FCR YAYIN LTD.
Genel Yayın No. | General Publication Number: 2068
FCR Sertifika No. | Certificate Number: 46550
ISNI: 0000 0004 4657 1968
ROR ID: ror.org/00zznvq98

Alt Marka | Imprint: Eskiyeni
Yayın No | Publication Number: 463

Kitap Adı : Ergenlerde Dinî Yaşam, Değerler ve Gelecek Tasarımı
Book Title : Religious Life, Values and Future Orientation in Adolescents
ISBN : 978-625-8596-77-9
DOI : doi.org/10.70458/fcr.9786258596779

Yazar| Author: Şeyma Monis | orcid.org0000-0002-2666-2729
Kurum | Institution: Gaziantep İslam Bilim ve Teknoloji Üniversitesi
ROR ID: ror.org/04nvpy675
Editör|Editor: Behlül Tokur| orcid.org/0000-0002-6509-3100

Yayın Türü | Publication Type: Kitap | Book – Monograph
Yayın Dili | Language: Türkçe | Turkish
Ebat | Dimensions: 13,5 x 21 cm
Baskı Sayısı | Edition: 1
Sayfa Sayısı | Pages: 242 (xx+222)

Yayım Tarihi | Publication Date: Kasım | November 2026
Yayım Yeri | Place of Publication: Ankara, Türkiye
Mizanpaj ve Kapak | Layout and Cover Design: FCR
Baskı ve Cilt | Printing and Binding: NY MATBAACILIK (Sertifika no: 50732)

Konu Kategorisi | Subject Categories
BIC: JFSR – Dinî Gruplar: Sosyal ve Kültürel Yönler | Religious Groups: Social & Cultural Aspects
BISAC: SOC039000 – Sosyal Bilimler / Din Sosyolojisi | Social Science / Sociology of Religion
THEMA: JHB – Sosyoloji | Sociology
LC Classification: BL60 – Din ve Sosyoloji | Religion and Sociology
DEWEY: 306.6 – Din Sosyolojisi ve Dinî Kurumlar | Sociology of Religion and Religious Institutions
WoS Category: Religion – Din | Religion
WoS Citation Topics Meso: 6.256 – Din | Religion
WoS Citation Topics Micro: 6.256.2325 – Din Araştırmaları | Religious Studies
Scopus Subject Areas: 1212 – Din Araştırmaları | Religious Studies

Atıf Bilgisi | Cite as: Monis, Şeyma. *Ergenlerde Dinî Yaşam, Değerler ve Gelecek Tasarımı.* Ankara: FCR Yayın Ltd.-Eskiyeni, 2026.

© Tüm hakları saklıdır | All rights reserved: FCR YAYIN LTD.

Hacı Bayram Mah. Boyacılar Sk. No: 14/1 06050
Altındağ-Ankara/TÜRKİYE • Tel: +90 (312) 310 08 60
www.fcr.com.tr • fcr@fcr.com.tr

Ergenlerde Dinî Yaşam, Değerler ve Gelecek Tasarımı

Dr. Şeyma MONİS

Ankara 2026

Yazar Hakkında | About the Author

Dr. Şeyma MONİS

Şeyma Monis, lisans eğitimini Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi İslami İlimler Fakültesinde tamamlamıştır. Yüksek lisans ve doktora eğitimlerini Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü Din Psikolojisi Anabilim Dalında tamamlayan Monis, yüksek lisans tezinde üniversite öğrencilerinde yaşam amacı ve dindarlık ilişkisini incelemiştir. 2024 yılından bu yana Gaziantep İslam Bilim ve Teknoloji Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Din Psikolojisi Anabilim Dalında araştırma görevlisi olarak görev yapmaktadır. Din psikolojisi, gençlik psikolojisi ve dindarlık alanlarında akademik projeler, yayınlar ve bildiriler sunmuştur.

Şeyma Monis completed her bachelor's degree at Ankara Yıldırım Beyazıt University, Faculty of Islamic Sciences. She earned her master's and doctoral degrees in Psychology of Religion within the Department of Philosophy and Religious Studies at Ankara Yıldırım Beyazıt University, where her master's thesis examined the relationship between purpose in life and religiosity among university students. Since 2024, she has been serving as a research assistant in the Department of Psychology of Religion at Gaziantep Islamic Science and Technology University, Faculty of Theology. She has conducted academic projects, publications, and conference presentations in the fields of psychology of religion, youth psychology, and religiosity.

Kitap Hakkında

Ergenlerde Dinî Yaşam, Değerler ve Gelecek Tasarımı

Bu çalışmada, ergenlik döneminde şekillenen değerler ve gelecek tasarımı üzerinde dini yaşamın etkilerini derinlemesine anlamak amaçlanmıştır. Farklı lise türlerinde 59 gencin katıldığı toplam 6 grupla görüşmeler yapılmıştır. Elde edilen sonuçlara göre gençlerde lise türü fark etmeksizin literal bir dini anlayış bulunmaktadır. Katılımcı gruplar öznel dindarlıklarını yine literal dini anlayış çerçevesinde değerlendirmektedir. Literal anlayış ise özelde başta namaz olmak üzere ibadetleri içermektedir. Bu bağlamda gençlerin çoğunluğu kendini dindar olarak görmemekte yalnızca on iki kişi kendini dindar olarak değerlendirmektedir. Değer teması kapsamında gençlerde, değer kavramıyla ilgili Fen Lisesi grubu haricinde bir farkındalık olmadığı tespit edilmiştir. Ergenler için en önemli değerlerin başında aile sonra vatan ve din gelmektedir. Bu bağlamda gençlerde ilişkisel zeminde geleneksel değerlerin ön planda olduğu görülmektedir. Öğrenciler sahip olunan değerler konusunda neredeyse bir görüş birliği sağlamışlardır. Gelecek tasarımı temasında katılımcı gruplar din, aile ve kariyer çerçevesinde şekillenen amaçlar ifade etmişlerdir. Ancak gençlerin yaşam amacına bağlanma ve onu davranışa yansıtma konusunda zorlandıkları anlaşılmıştır. Ergenlerin sosyal çevrelerinden genel olarak memnun oldukları tespit edilmiştir. Bazı gençlerin, farklı sebeplerden dolayı aile düzenlerinden memnun olmamalarına karşın ailenin onlar için önemli bir değer olduğu ve aile kurmak veya aileyi gururlandırmak istedikleri görülmüştür. Bu doğrultuda kültürel ve geleneksel anlayışın sadece dini alanda değil ayrıca değer ve gelecek tasarımında da etkili bir unsur olduğu anlaşılmaktadır. Tartışmalarda yalnızca bir genç ergenlik döneminin bilişsel bir özelliği olan sorgulayıcı, rasyonel ve eleştirel tutum sergilemiştir.

Sonuç olarak; dini yaşayışın, bireysel bir kimlik olarak benimsenmemesine rağmen sosyal bir kimlik olarak ergenlerin yaşantısında etkisi olduğu görülmektedir. Öğrencilerde ilişkisel bağlamda geleneksel ve kültürel düşünce biçimleri hâkimdir. Rasyonel, eleştirel ve sorgulayıcı tutum kısıtlıdır. Dolayısıyla din, toplumsal anlayışın bir ürünü olarak yaşanmaktadır. Din, toplumu bir arada tutan bir işlev görmeye

devam etmektedir. Bu türde bir dini algının ise değer üretmede ve davranışa yansımada sınırlı kaldığı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Din; Öznel Dindarlık; Değer; Yaşam Amacı; Gelecek; Düzen

About the Book

Religious Life, Values and Future Orientation in Adolescents

This study aims to provide an in-depth understanding of the effects of religious life on values formed during adolescence and future design. Interviews were conducted with a total of 6 groups involving 59 young participants across different high school types. According to the findings, a literal understanding of religion prevails among the participating groups, regardless of high school type. The participant groups evaluate their subjective religiosity within the framework of this literal understanding, which specifically encompasses acts of worship, primarily prayer. In this context, the majority of youth do not perceive themselves as religious, with only twelve individuals evaluating themselves as religious.

Under the theme of values, it was identified that youth lacked awareness regarding the concept of values, except for the Science High School group. The most paramount values for adolescents were family, followed by homeland and religion, demonstrating that traditional values remain prominent on a relational level. Students reached near-consensus regarding the values they hold. Under the theme of future design, participant groups expressed goals shaped around religion, family, and career. However, youth were found to struggle with committing to a life purpose and translating it into behavior.

Adolescents were generally found to be satisfied with their social environments. Although some youth expressed dissatisfaction with their family dynamics due to various reasons, family remained a significant value to them, and they expressed a desire to start a family or make their family proud. Accordingly, cultural and traditional perspectives are key factors influencing not only the religious domain but also value formation and future design. During discussions, only one participant exhibited an inquiring, rational, and critical attitude—a cognitive characteristic of adolescence.

In conclusion, although religious practice is not embraced as an individual identity, it exerts an influence on adolescents' lives as a social identity. Traditional and cultural modes of thought predominate among students in a relational context, while rational, critical, and inquiring

attitudes remain limited. Consequently, religion is lived as a product of social consensus, continuing to function as a bond that holds society together. However, such a perception of religion is considered to remain limited in generating values and manifesting in behavior.

Keywords: Religion; subjective religiosity; values; purpose in life; future orientation; Structure

İlkokul sınıf öğretmenim
Suzan Temiz'e ithafen...

ÖN SÖZ

Ergenlik aklın olgunlaşmaya ve hayatın sorumluluğunun alınmaya başladığı evredir. Çünkü kişi artık çocukluk döneminde öğrendiği her şeyi kendi potansiyeli, istekleri ve yetenekleri doğrultusunda inşa etmeye başlamaktadır. Birey hayata dair büyük sorular sorup cevap bulmaya çalışmaktadır. Bu süreçte yolu birçok görüş, inanç ve düşünceyle kesişmektedir. Her düşünce olumlu ya da olumsuz bir etki bırakmaktadır. Cevap aranan büyük sorulardan biri dindir. Tanrı var mıdır? Peygamber ve dinler aracılığıyla insanlarla ilişki kurmuş mudur? Dinin sunduğu ilkeler nelerdir? Bu ilkeler ve inançları benimsenmeli mi? Hangi kriterlere göre benimsenmeli? Eğer reddedilecekse hayata dair nasıl ilkeler oluşturulmalı? Dinin sunduğu değerler nelerdir? Bu değerler hayatta nasıl somutlaşır? Bu değerleri sürdürülebilir kılmanın yolu nedir? Din ve sunduğu değerler çerçevesinde nasıl bir amaç edinilmeli? Yaşamın merkezinde hangi değerleri inşa edilmeli? Bu amaç için neler yapılmalı? Bunun gibi birçok soru insanın kendini inşa etme sürecinde anlamlandırmaya ve cevaplandırmaya çalışması gereken sorulardır.

Gaziantep'teki bir lisede çalışırken öğrencilerden parmakla sayılacak azlıkta kişinin bu sorularla ilgilendiğini fark ettim. Bu noktada ergenlik dönemiyle ilgili öğrendiğim şeyleri sorgulamaya başladım. Acaba ergenlik dönemi özelliği olarak öğretilen bilgiler Batı menşeli olduğu için mi buranın insanını yansıtmıyor? Ya da biz ergenlik dönemindeki bireyleri bu sorulara yönlendirmeye yeterince teşvik etmiyor muyuz? Özellikle yaşam amacı edinme ve amacı için çabalama yönünde önemli bir motivasyon eksikliği olduğunu fark ettim. Bunun üzerine on yıldan uzun süredir liselerde çalışmış üç öğretmenle görüşmeler yaptım. Bu doğrultuda yaptığım gözlemde haklılık payımın olduğunu anladım. Zihnimde oluşan sorulara cevap bulmak is-

tedim. İletişime açık kişilerle görüşmeler yapmak bilgilendirici olmakla beraber iletişime kapalı kişilerle görüşmeler yapmak zordu. Yine bazı grup görüşmelerinin adeta terapi gibi olması sonucunda görüşmelerden sonra gelip sorunlarını paylaşmak isteyen öğrencilere her ne kadar yardımcı olmak istesem de etik anlamda yanlış olduğu için rehberliğe yönlendirmek ya da görüşme esnasında bazı sorularda duygusallaşıp gözleri dolarak cevap vermek istemeyen öğrencilere şahit olmak çalışmanın duygusal olarak zorlayıcı yönlerinden biriydi. Bir okulda çalışma sorularının anlamsız bulunması ve yüzeysel cevaplar verilmesi kendi içimde olumsuz bir algıyla mücadele etmeme neden oldu. Zira kanaatimce sosyoekonomik düzeyi düşük, suç oranı yüksek güvensiz bir yerde dini yaşam, değerler ve gelecek tasarımı anlamlarını çoktan yitirmişti. Burada çok daha temel ihtiyaçların eksikliğinden dolayı aslında hayata dair soruların sorulabilmesinin bile bir lüks olduğu gerçeğiyle yüzleştim. Ancak tüm bunlara rağmen görüşmelerden sonra yöneltilen sorulardan ve yapılan fikir alışverişlerinden memnun kalan öğrencileri görmek ve bunu daha sık yapmak istediklerini öğrenmek benim için çalışmanın en kıymetli yönüydü.

Son olarak, her zaman ve her koşulda, çalışmanın her detayında desteklerini esirgemeyen kıymetli hocam ve tez danışmanım sayın Prof. Dr. Behlül Tokur'a, jüri hocalarım Prof. Dr. Eyüp Bekiryazıcı ve Dr. Öğr. Üyesi Sakin Özışık'a, Prof. Dr. Asım Yapıcı'ya, lisans, yüksek lisans ve doktora sürecinde donanımlarından nasiplendiğim tüm değerli hocalarıma, sevgi, saygı ve destek gördüğüm tüm arkadaşlarıma teşekkür ederim.

Çalışmamız boyunca desteklerini esirgemeyen, başta Kars İl Milli Eğitim Müdürü Sayın Vasıf Munis'e ve Gaziantep İl Milli Eğitim Müdürlüğü tüm kurum çalışanlarına, görüşmeleri gerçekleştirme imkânı bulduğum okul yönetimlerine teşekkür ederim.

Akademik eğitimim boyunca maddi-manevî hiçbir desteğini esirgemeyen annem Gülbahar Munis, babam Mehmet Salih Mu-

nis'e ve kardeşlerime, her daim görüş ve düşüncelerini paylaşan kuzenlerim Hilal Monis ve Hafize Munis'e, değer verdiğim tüm yakınlarıma teşekkür ederim.

Yürüttüğümüz çalışma boyunca görüşme talebimizi kabul ederek içtenlikle katkı sağlayan değerli katılımcılara minnetlerimi sunarım.

Dr. Şeyma MONİS
Gaziantep, Eylül 2026

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ xi
KISALTMALAR DİZİNİ xvii
TABLOLAR DİZİNİ xix
GİRİŞ 1

BİRİNCİ BÖLÜM
KURAMSAL ÇERÇEVE 21
1.1. Ergenlerde Dini Gelişim 21
1.2. Ergenlerde Değer Oluşumu 36
1.2.1. Psikolojik Açıdan Değerler 36
1.2.2. Ergenlik Dönemi ve Değerler 40
1.2.3. Değer Sınıflamaları 56
1.2.4. Dindarlık ve Değerler 67
1.3. Ergenlerde Yaşam Amacı 76
1.4. Din ve Yaşam Amacı 88

İKİNCİ BÖLÜM
YÖNTEM 93
2.1. Araştırmanın Yöntemi ve Deseni 93
2.2. Çalışma Grubunun Seçimi ve Özellikleri 95
2.3. Veri Toplama Süreci 97
2.4. Verilerin Analizi 102
2.5. Kapsam ve Sınırlılıklar 105
2.6. Geçerlik ve Güvenirlik 106

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
BULGULAR ve YORUMLAR 109
3.1. Dini Yaşam 109
3.1.1. Katılımcı Grupların Dini Yaşam Algılarına İlişkin Bulgular 109
3.2. Değerler 138
3.2.1. Katılımcı Grupların Değer Algılarına İlişkin Bulgular 138

3.2.2. Katılımcı Grupların Hayatlarındaki Merkezi Değerlerine İlişkin Bulgular 144
3.3. Yaşam Amacı 163
3.3.1. Katılımcı Grupların Gelecek Tasarımına İlişkin Bulgular 164
3.3.2. Katılımcı Grupların Sosyal Çevrelerine İlişkin Algılarının Gelecek Tasarımına Etkisi 180

SONUÇ 189
KAYNAKÇA 201
DİZİN 219

KISALTMALAR DİZİNİ

Çev. : Çeviren
Ed. : Editör
KK : Katılımcı Kız
KE : Katılımcı Erkek
Vb. : ve benzeri
Vd. : ve diğerleri

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 1. Milton Rokeach Değer Sınıflaması 58
Tablo 2. Katılımcıların demografik özelliklerine ve okul türlerine göre dağılımı 97
Tablo 3. Katılımcı grupların dini yaşamın nasıl olması gerektiğine dair düşüncelerine ilişkin kodlama ve frekanslar 110
Tablo 4. Katılımcı grupların öznel dini yaşam algılarına ilişkin kodlama ve frekansları 123
Tablo 5. Katılımcı grupların değer kavramı hakkındaki düşüncelerine ilişkin kodlama ve frekansları 139
Tablo 6. Katılımcıların hayatlarındaki merkezi değerlere ilişkin kodlama ve frekanslar 145
Tablo 7. Katılımcıların öznel dini yaşam algısı ile hayatlarındaki merkezi değerlere ilişkin kodlama ve frekanslar 146
Tablo 8. Katılımcı gruplar için en önemli üç değerin Schwartz değer yaklaşımına göre sınıflaması 153
Tablo 9. Katılımcı grupların yaşam amacına ilişkin kodlama ve frekanslar 164
Tablo 10. Katılımcıların öznel dini yaşam algısı ile hayatlarındaki merkezi değerlere ilişkin kodlama ve frekanslar 165
Tablo 11. Katılımcı grupların yaşam amacı için yaptıklarına ilişkin kodlama ve frekanslar 168
Tablo 12. Katılımcı grupların sosyal çevre algılarına ilişkin kodlama ve frekansları 180